

EVROPSKÁ ÚZEMNÍ SPOLUPRÁCE V REGIONÁLNÍ POLITICE EU – VÝVOJ, FORMY, VÝHLED A KRITIKA

EUROPEAN TERRITORIAL COOPERATION IN EU REGIONAL POLICY – DEVELOPMENT, TYPES, PERSPECTIVE AND CRITIQUE

doc. RNDr. Jan Kubeš, CSc

Vysoká škola regionálního rozvoje, Katedra regionalistiky
Žalanského 68/54, 163 00 Praha 17 – Řepy, Česká republika
e-mail: kubesbud@seznam.cz

Klíčová slova:

územní spolupráce, regionální politika, přeshraniční spolupráce, nadnárodní spolupráce, Evropská unie, Česká republika

Key words:

territorial cooperation, regional policy, cross-border cooperation, transnational cooperation, European Union, Czech Republic

Abstrakt:

Evropská územní spolupráce byla v letech 2007–2013 jedním ze tří cílů politiky soudržnosti EU (regionální politiky EU). Podobně tomu bude i v následujícím programovém období 2014–2020. I když na tento cíl byly a jsou vyhrazeny řádově menší prostředky než na ostatní cíle, Společenství stále považuje přeshraniční, meziregionální a nadnárodní unijní územní spolupráci za důležitou sféru regionální politiky, důležitou zejména pro novější a přistupující země EU a pro země EU ležící na bývalém rozhraní mezi Západem a Východem. Tento příspěvek nejprve představí vývoj, formy a programy politiky Evropské územní spolupráce, výhled na nové programovací období a následně tento systém podrobí kritice, zejména z pozic sociálně geografických a z hlediska geografického prostředí Evropy, České republiky a jižních Čech.

Abstract:

European territorial cooperation in 2007–2013 was one of the three objectives of EU cohesion policy (EU regional policy). Similarly, it will in the next programming period 2014–2020. Even if for this goal were and are reserved much less resources than for the other objectives, the Community still considers cross-border, interregional and transnational EU territorial cooperation as an important sphere of regional policy, especially important for newer and acceding countries to the EU and for EU countries lying the interface between the former East and West. This paper first introduces the development, types and programs of policy of European territorial cooperation, perspective for the new programming period, then the system is subjected critique, especially from the standpoint of human geography and from point of view the geographical environment of Europe, the Czech Republic and southern Bohemia.

Úvod (cíl a výzkumné metody)

Příspěvek se věnuje politice Evropské územní spolupráce (EÚS), která je součástí politiky soudržnosti EU, resp. regionální politiky EU. Nejprve stručně komentuje vývoj a formy EÚS. Následně je charakterizována a hodnocena EÚS v programovém období 2007–2013 a představena podoba této politiky pro programové období 2014–2020. Tvůrčím cílem příspěvku je kritika vybraných aspektů politiky EÚS ze sociálně-geografických pozic, a to v jejich jednotlivých formách.

Řešenou problematiku, zvláště přeshraniční spolupráci v EU sledovaly, mimo jiné, články v politologických, ekonomických a sociálně geografických časopisech úrovně Web of Science a Scopus. Rozšíření EU o státy středovýchodní Evropy v roce 2004 vedlo k posílení EÚS – Lavenex (2008). Autor zdůrazňuje potřebu flexibilitnosti této politiky. Role občanské společnosti v politické, ekonomické, sociální a kulturní přeshraniční spolupráci je námětem příspěvku Scott, Liikanen (2010). Autoři vidí přeshraniční občanskou spolupráci v kontextu "evropeizace". Harguindéguy, Hayward (2012) rekapituluji politiku přeshraniční spolupráce EU. Podle autorů při vzniku této politiky nešlo jen o přeshraniční spolupráci a rozvoj přeshraničí. Tato politika je také výsledkem boje mezi tehdejšími politickými aktéry institucí EU. K politice přeshraniční spolupráce významně přispěl v druhé polovině 80 let Jacques Delors, tehdejší předseda Evropské komise. Chilla, Evrard, Schulz (2012) se zabývají pojmem "teritorialita". Teritorialita se většinou chápe jako územní dosah pravomocí z centra veřejné správy určité hierarchické úrovně. Ovšem evropská přeshraniční spolupráce vnesla do této záležitosti nový rozměr s novými územními dopady. Sledují oblast kolem Lucemburska, kde mapují „přeshraniční teritoriality“, které ale podle autorů nenahrazují státní teritoriality, ale vkládají nové a složité prvky do systému teritorialit. K podobným zjištěním dospěl Anderson, O'Dowd (1999) resp. Nelles (2012) v přeshraničních regionech ležících u Lille resp. u Lucemburku. V těchto dávno vzniklých přeshraničních regionech se objevují stále nové formy přeshraniční spolupráce. Podle Schabhüser 1993 příhraniční, resp. přeshraniční regiony národní úrovně „stoupají“ k vnitro-unijní poloze v rámci integrující se Evropy. Princen, et al. (2014) sledovali zcela konkrétní projevy přeshraniční spolupráce na holandských hranicích – spolupráci policie, hasičů a zdravotnické záchranky. Píše, že místní aktéři přeshraniční spolupráce fungují jako "regionauti" ("regionauts"), kteří objevují nové příležitosti pro tuto spolupráci. Někdy se experimentuje, jindy jde o pragmatické podniky.

Ovšem podle Veemaa (2012) je existence konkurenceschopných a dynamických přeshraničních regionů s vlastní identitou stále spíše vizí než realitou, a to zvláště ve velmi odlehlých přeshraničních oblastech EU. Projevům přeshraniční spolupráce na řecko-bulharských hranicích se věnují Katsikis, Fragidis, Paschaloudi (2012). Zdejší protilehlé příhraniční regiony se vyznačují velmi odlišným sociálně ekonomickým prostředím. Spolupráce je zde zatím spíše proklamovaná než reálná. Rozdílnou úroveň přeshraniční spolupráce popisují také Sarmiento-Mirwaldt, Roman-Kamphaus (2013) na polsko-německém a polsko-slovenském pomezí. V případě druhého pomezí se přeshraniční síť mezi lidmi, organizacemi a institucemi vyvíjeji progresivněji, neboť na slovensko-polské hranici v minulosti nebylo velké napětí a problémem zde není ani jazyková bariéra. Svensson (2013) zkoumal motivaci samospráv zapojit se do přeshraniční spolupráce prostřednictvím euroregionů, konkrétně na švédsko-norském, maďarsko-slovenském a rakousko-německému rozhraní.

Evropská integrace má dvojí dopad na přeshraniční regiony – Sousa (2013). Za prvé, státní hranice je stále menší bariérou a proto jsou přeshraniční regiony stále méně "přeshraniční". Za druhé, podpora přeshraniční spolupráce v EU je živnou půdou pro kooperaci a přijímání inovací,

takže přeshraniční regiony, které dříve byly většinou chudé, dnes mohou významně růst. Autor podporuje rozmanitost přeshraniční spolupráce v EU. Přeshraniční spolupráce je podle něj proces učení. Evropská komise nazvala přeshraniční spolupráci a přeshraniční euroregiony "laboratoří evropské integrace" – Kramersch, Hooper (2004).

V české literatuře lze nalézt poměrně velké množství příspěvků charakterizujících a hodnotících konkrétní přeshraniční spolupráci v jednotlivých přeshraničních oblastech na hranicích České republiky. Jde především o kvalifikační práce a o příspěvky ve sbornících z českých konferencí. Z článků úrovně Web of Science a Scopus lze uvést příspěvek Jaroslava Dokoupila (Dokoupil 2001) analyzující počátky přeshraniční spolupráce v česko-bavorském přeshraničí a zdejší sociálně ekonomický vývoj na základě dat ze Sčítání 1991 a 2001. Teoretickým otázkám integračních procesů v Evropě a konkrétně přeshraniční občanské spolupráci přes česko-německou hranici se věnoval Zich (1999). V době vzniku příspěvku pouze 5% obyvatel příslušné přeshraniční oblasti udržovalo osobní kontakty přes uvedenou hranici, ve spolupráci stále přetrvávaly stereotypy. Datovou analýzu přeshraniční spolupráce Jihočeského kraje v období 2004–2006 a 2007–2009 uskutečnil Husák (2010). Přeshraniční spolupráce zde roste a má pozitivní dopad na rozvoj Jihočeského kraje.

1. Vývoj a formy Evropské územní spolupráce

První aktivity přeshraniční spolupráce podporované EU vznikly na nizozemsko-německých hranicích před více než 45 lety. V roce 1990 byla vyhlášena iniciativa EU s názvem Interreg, cílená na podporu přeshraniční spolupráce tehdejších států EU. Přinesla nový rozměr do regionální politiky EU a zaujala. Od roku 1994 byla tato iniciativa označena Interreg IIA. Mohla být využívána i na vnějších hranicích EU, tedy i na hranicích s postsocialistickými státy střední Evropy, které měly zájem do Společenství vstoupit. Vedle toho byla založena iniciativa Interreg IIB pro nadnárodní (mezinárodní) spolupráci v rámci energetických sítí a ještě iniciativa Interreg IIC pro mezinárodní spolupráci v územním a regionálním rozvoji. Do všech těchto iniciativ se v různé míře zapojila i Česká republika. Pro podporu přeshraniční spolupráce využívala Česká republika rovněž předvstupní program EU s názvem Phare CBC (Phare Cross-Border Cooperation), později přejmenovaný na Phare CBC II, a to mezi lety 1994–2003. Program Phare CBC II a iniciativa Interreg IIA byly v roce 2000 sladěny prostřednictvím Společných programových dokumentů (Joint Programming Documents) – blíže Štěrbová (2006).

V programovém období EU let 2000–2006 již byly stanoveny 3 složky podpory územní spolupráce v EU jako tři iniciativy EU – podpora přeshraniční spolupráce jako Interreg IIIA, nadnárodní spolupráce jako Interreg IIIB a meziregionální spolupráce jako Interreg IIIC. Česká republika vstoupila do EU v roce 2004 a uvedené iniciativy využívala. V období 2007–2013 se stala územní spolupráce v EU samostatným cílem politiky soudržnosti EU jako cíl Evropská územní spolupráce (EÚS) s již zmíněnými složkami – přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráce. Zpracováno s využitím Perkmann (1999, 2003), Medeiros (2009), Kramersch, Hooper (2004) a EC (2011). Vývoj Evropské územní spolupráce (EÚS) byl plný změn a zvrátů, odrážel názorové střety na tuto spolupráci uvnitř Evropské komise a Evropského parlamentu. Trend rostoucího významu a rostoucí popularity EÚS byl ale zřejmý. Následující subkapitoly systematizují jednotlivé formy, respektive složky EÚS.

1.1. Přeshraniční spolupráce

Zprávy o možnostech a výsledcích přeshraniční spolupráce EU se rychle šířily. Oceňováno bylo odpoutání této spolupráce od zavedených administrativně teritoriálních vztahových sítí, které byly obvykle usměřňovány z vnitrozemských středisek, vytváření nových příhraničních a přeshraničních vztahových sítí, zmírňování negativních dopadů bariér hranic a oslabování perifernosti až marginality příhraničí. Impulsem pro rozvoj bylo také postupné rozšiřování EU o množství malých států v postsocialistické středovýchodní, baltské a jihovýchodní Evropě, často ležících na bývalém nepropustném a nepřátelském rozhraní mezi Západem a Východem. Přeshraniční spolupráce uvnitř EU by měla podpořit sociální a hospodářskou integraci přeshraničních oblastí a jejich rozvoj, rovněž ochranu zdejšího přírodního a kulturního dědictví a také spolupráci mezi institucemi a lidmi na obou stranách hranice. Měla by zmírňovat bariérový charakter státní hranice. Podporována je také přeshraniční spolupráce na vnějších hranicích EU.

Přeshraniční spolupráce EU se uskutečňuje v přeshraničních oblastech ležících na obou stranách státní hranice mezi dvěma státy EU (výjimečně jsou tyto oblasti vymezovány i v okolí styku hranic více států EU). Existují také přeshraniční oblasti na vnějších hranicích EU. Může se jednat i o přeshraniční oblasti složené z přímořských regionů oddělených mořem. Podmínkou ale je, aby nejkratší spojnice mezi pobřežními přes moře nepřesáhla 150 km. Pro každou přeshraniční oblast je vyhlášen zvláštní operační program přeshraniční spolupráce (OPPS). Přeshraniční oblasti EU jsou složeny z jednotlivých příhraničních regionů úrovně NUTS3 (tzv. oprávněná území pro operační programy přeshraniční spolupráce), které se dotýkají z jedné či druhé strany se státní hranice. Pokud jsou příhraniční regiony plošně málo rozsáhlé a jejich pás by byl v rámci přeshraniční oblasti příliš úzký, lze k tomuto pásu připojit ještě další, s příhraničními regiony sousedící pás regionů. Příhraniční regiony mohou příslušet i do více přeshraničních oblastí. Tato situace nastává tehdy, když leží u styku tří a více státních hranic. Tímto způsobem jsou přeshraniční oblasti a příhraniční regiony definovány pro potřeby politiky EÚS, ale v literatuře se někdy příhraniční regiony ztotožňují s přeshraničními regiony, například s přeshraničními euroregiony. Přeshraniční spolupráci na hranicích postsocialistických států střední a baltské Evropy bylo možné zlepšit po vybudování nových hraničních přechodů v druhé polovině 90. let 20. století a po schválení Schengenské smlouvy (Česká republika ji schválila v roce 2004).

Vzhledem k poloze České republiky ve střední Evropě a k tomu, že Německo vyčleňuje pro přeshraniční spolupráci zvlášť jednotlivé spolkové země, má Česká republika 5 přeshraničních oblastí a 5 odpovídajících OPPS – s Rakouskem, Slovenskem, Polskem, Saskem a Bavorskem. Celkem 11 ze 14 krajů České republiky (regiony NUTS3) se dotýká státní hranice, takže jsou příhraničními regiony, jinak řečeno oprávněnými územími pro přeshraniční spolupráci EU. Celkem 4 příhraniční regiony náleží do dvou přeshraničních oblastí. Do příhraničních regionů je ještě přiřazen nedaleko rakouské hranice ležící kraj Vysočina. Vnitrozemským regionem je jen Středočeský kraj a Praha.

OPPS řídí a administrují řídicí orgány těchto operačních programů, které jsou umístěny na území jednoho ze spolupracujících států, ale usměřňují přeshraniční spolupráci na obou stranách hranice přeshraniční oblasti. Zejména při přípravě OPPS se také uplatňuje národní orgán OPPS, který leží na opačné straně hranice než řídicí orgán tohoto programu (v ČR je to obvykle MMR). Důležitým aktérem přeshraniční spolupráce jsou krajské úřady a také euroregiony. OPPS může pokrýt maximálně 85% nákladů na realizaci určitého projektu přeshraniční spolupráce, maximálně 5% pak státní rozpočet a minimálně 10% musí zajistit žadatel. Nedílnou součástí každého OPPS je fond mikroprojektů, který často administrují euroregiony – Šourek (2010). Podmínkou pro přijetí projektu přeshraniční spolupráce je jeho společná příprava, společná

realizace a společné personální zajištění, podmínkou je rovněž „udržitelnost“ a pozitivní dopad realizace projektu na obou stranách hranice.

Euroregiony jsou významným článkem přeshraniční spolupráce EU. Jde o dvě (někdy i tři) národní sdružení obcí (ale obvykle ne všech v daném území, jen těch, které vstoupit chtěly) ležících na jedné a druhé straně hranice, se spolu zapojením zde ležících okresů, jiných mikroregionů obcí, i podniků, škol, hospodářských komor a dalších subjektů. Euroregiony zpravidla zahrnují přeshraniční území s charakteristickými krajinnými a historicko-kulturními znaky. Někdy se jako euroregion označuje pouze sdružení vytvořené na jedné straně hranice (Euroregion Šumava na české straně), jindy celý konglomerát sdružení v přeshraniční (Euroregion Šumava-Bayerischer Wald-Mühlviertel). Národní sdružení vytvářejí na základě dohody o spolupráci společné orgány a společné aktivity společného euroregionu, především s využitím příslušných operačních programů přeshraniční spolupráce (hlavně ve sféře tzv. "malých" projektů). Podrobnosti v Branda (2009). Vzorem pro euroregiony a jejich aktivity jsou euroregiony na vnitřních a vnějších hranicích Beneluxu a na francouzsko-lucembursko-německých hranicích. V České republice existuje 13 euroregionů, v Polsku také 13, na Slovensku 7, Rakousko jich má 9 a Německo 21. V celé EU existuje asi 200 euroregionů. Některé české euroregiony vznikly již začátkem 90. let, zejména na bavorsko-českém a sasko-českém přeshraničí. Euroregion Silva Nortica na dolnorakousko-jihočeském přeshraničí vznikl jako poslední v roce 2002, také proto, že rozjezd zdejší spolupráce byl kvůli jaderné elektrárně Temelín složitý.

Pomoc EU státům, které usilují o vstup do EU, se od roku 2007 označuje jako Nástroje předvstupní pomoci (dříve Phare). Součástí těchto nástrojů je také přeshraniční spolupráce.

1.2.Nadnárodní a meziregionální spolupráce

Nadnárodní spolupráce v EU se týká rozsáhlejších nadnárodních regionů EU skládajících se ze států a podstatných částí států – regionů NUTS2. Tyto rozsáhlejší nadnárodní regiony mívají nějakou společnou charakteristiku přírodního nebo životního nebo sociálně ekonomického prostředí, která vyžaduje, ve které je účelné, společné plánování a řešení problémů s touto charakteristikou spojených. Takovým nadnárodním regionem nadnárodní spolupráce EU je např. široce vymezené území kolem Baltského moře, včetně moře samotného, prostor Alp nebo povodí Dunaje. Nadnárodní spolupráce přidává evropský rozměr do plánování a uskutečňování regionálního a územního rozvoje uvnitř EU – EC (2011). Operační programy nadnárodní spolupráce jsou řízeny řídicím výborem lokalizovaným v daném regionu a složeným ze zástupců z každého státu regionu.

Evropská unie vytváří v programovém období také společný operační program meziregionální spolupráce, nyní označovaný jako Interreg IVC. Je určen k předávání zkušeností a znalostí mezi regiony a jejich institucemi (zahrnuje různě položené, většinou značně vzdálené regiony z různých států). Do EÚS ještě spadají společné „síťové“ operační programy meziregionální spolupráce (blíže následující kapitola). V operačních programech meziregionální spolupráce jde především o výměnu zkušeností, znalostí, odborníků i občanů, často zde spolupracují města, univerzity nebo výzkumné instituce (viz také Jetmar 2007).

2. Evropská územní spolupráce 2007–2013

Lisabonská smlouva EU, podepsaná v roce 2007, zavedla pojem „územní soudržnost“ – EUC306/01 (2007). Regionální politiku EU lze od té doby nazývat „politikou hospodářské, sociální a územní soudržnosti EU“. Toto označení se ale většinou zkracuje do podoby „politika soudržnosti EU“, používají se ovšem také výrazy „politika hospodářské a sociální soudržnosti EU“, „kohezní politika EU“, „regionální a strukturální politika EU“, či „regionální politika EU“. Jak bylo již zmíněno, v programovacím období 2007–2013 byl ustanoven cíl politiky soudržnosti EU s názvem Evropská územní spolupráce (EÚS). Politika soudržnosti EU měla ještě dva další cíle – Konvergence a Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost, které měly k dispozici mnohem více prostředků. Na celou politiku soudržnosti mělo být v letech 2007–2013 vyčleněno 35,7 % rozpočtu EU, což představovalo 346,7 miliard eur. Z toho připadalo na cíl Konvergence 283,0 mld. eur (81,6%), na cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost 55,0 mld. eur (15,9%) a na cíl Evropská územní spolupráce pouze 8,7 mld. eur (2,5%). Pro Českou republiku platily následující údaje – analogicky – 26,7 mld. eur, rozdělených na 25,9 mld. eur (97,0%), 0,4 mld. eur (0,15%) a pouze 0,4 mld. eur (0,15%). Zpracováno podle MMR (2014). EÚS měla v období 2007–2013 tři hlavní složky – přeshraniční spolupráci (53 operačních programů uvnitř EU, další na vnějších hranicích), nadnárodní spolupráci (13 operačních programů) a meziregionální spolupráci (1 společný operační program meziregionální spolupráce + 3 „síťové“). EÚS byla financována z Evropského fondu pro regionální rozvoj (EFRR).

2.1.Přeshraniční spolupráce

V EU bylo v období 2007–2013 realizováno 53 operačních programů přeshraniční spolupráce (OPPS) příslušných ke stejnému počtu přeshraničních oblastí. Česká republika měla 5 OPPS a 5 přeshraničních oblastí podél hranic České republiky. Jednalo se o OPPS Česká republika – Sasko, Česká republika – Bavorsko, Česká republika – Rakousko, Česká republika – Slovensko a Česká republika – Polsko. Pouze v posledně jmenovaném programu byl řídicí orgán lokalizován na českém území – na MMR v Praze. Vzhledem k délce hranice, resp. počtu obyvatel, disponoval posledně jmenovaný OPPS největším podílem na prostředcích (29,5% z 0,35 mld. eur na přeshraniční spolupráci ČR). Jednotlivé OPPS podporovaly výstavbu integrovaných ekologických dopravních systémů, včetně přeshraničních, společnou ochranu propojeného životního prostředí, přírody a krajiny, propojenou protipovodňovou ochranu, společnou likvidaci odpadů, výstavbu společných zařízení služeb pro obyvatele, podporovaly přeshraniční územní plánování, přeshraniční spolupráci mezi podniky, vysokými školami a výzkumnými institucemi. Pomocí tzv. "malých" projektů usilovaly o zlepšení společenského života v příhraničí, vytváření přeshraničních kontaktů (projekty typu people to people), zlepšování podmínek pro zdejší cestovní ruch, atp. Analýzu témat projektů přeshraniční spolupráce, konkrétně přeshraniční spolupráce Jihočeského kraje mezi lety 2004 až 2009, včetně jejich finančního zajištění, zpracoval Husák (2010).

2.2.Nadnárodní a meziregionální spolupráce

Nadnárodní spolupráce EU v období 2007–2013 navazuje na program Interreg IIB z předchozího období. Realizovalo se celkem 13 operačních programů nadnárodní spolupráce v příslušných regionech nadnárodní spolupráce – kap. 5 a Dühr, Stead, Zonneveld (2007). Česká republika se účastnila pouze Operačního programu nadnárodní spolupráce Střední Evropa. V tomto v nadnárodním regionu byly – ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Rakousko, východní a jižní část Německa, severní část Itálie a z nečlenských států Ukrajina, její západní příhraničí.

Program byl zacílen na předávání zkušeností a na tvorbu společných projektů ve sféře dopravy, předávání inovací mezi malými a středními podniky, ochranu životního prostředí, odstraňování povodňových rizik a také na přeshraniční územní plánování na vyšších měřítkových úrovních. Česká republika disponovala v tomto programu s 38 mil. eur. Řídící orgán programu byl ve Vídni.

V EU existoval ve sledovaném období pro všechny státy společný operační program meziregionální spolupráce Interreg IV. Účastnili se ho také Norsko a Švýcarsko. Zkušenější v něm předávali své zkušenosti méně zkušeným. Disponoval s 0,3 mld. eur. Do složky meziregionální spolupráce bylo možné v období 2007–2013 také zařadit dále uvedené „sít'ové“ operační programy EÚS. Disponovaly poměrně malými prostředky, byly neinvestiční, na projektech museli spolupracovat partneři alespoň ze tří států. Operační program ITERACT II sloužil k šíření znalostí, zkušeností a dalších informací o EÚS. Operační program ESPON 2013 byl výzkumným programem ve sféře územního rozvoje, územního plánování, regionální politiky a regionálního rozvoje. V České republice byl důležitým subjektem tohoto programu Ústav územního rozvoje v Brně. Operační program URBACT II sloužil k výměně znalostí a zkušeností mezi městy EU, především ve sféře strategického plánování měst.

Od roku 2007 mohou státy EU pověřovat funkcí řídicího orgánu operačních programů EÚS jednotlivá Evropská seskupení pro územní spolupráci (ESÚS) – EPC1082 (2006, + novelizace 2013). Pokud se takovéto seskupení utvoří, potom je možné provádění společných činností ve dvou a více státech, aniž by bylo nutné podepisovat mezistátní dohody, které by vyhovovaly právním pořádkům příslušných států. V roce 2013 existovalo v EU více než 40 takovýchto seskupení a další vznikají, v Česku začínají působit zatím tři.

3. Evropská územní spolupráce 2014–2020

Příspěvek vznikl v době, kdy se ještě politika soudržnosti a Evropské územní spolupráce pro období 2014–2020 dotvářela – začátkem roku 2014. Příprava těchto politik ale v Evropské komisi začala už před třemi lety – EC611 (2011). Koncem prosince 2013 byla k dispozici nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1299/2013 o podpoře cíle EÚS z EFRR, č. 1301/2013 o EFRR a o podpoře cíle Investice pro růst a zaměstnanost a č. 1303/2013 o společných ustanoveních o fondech EU – v seznamu literatury tohoto příspěvku jako EPC1299 (2013), EPC1301 (2013), EPC1303 (2013).

Politika soudržnosti EU (regionální politika EU) bude v období 2014–2020 podle těchto nařízení disponovat s asi 326 mld. eur z příslušných fondů EU. Má již jen 2 cíle – cíl Investice pro růst a zaměstnanost (97,25% z prostředků na politiku soudržnosti, což je asi 317 mld. eur) a cíl Evropská územní spolupráce – EÚS (2,75%; asi 9 mld. eur). EÚS má jako v předchozím období 3 hlavní složky - podporu přeshraniční spolupráce, nadnárodní spolupráce a meziregionální spolupráce (v tom ještě "sít'ové" operační programy) – viz EPC1299 (2013). Prostředky určené na EÚS budou rozčleněny takto: 74,0% na přeshraniční, 20,4% na nadnárodní a 5,6% na meziregionální spolupráci. EU chce více podporovat nejbližší regiony, které dostanou o více prostředků než v předchozích letech – viz EPC1303 (2013).

V každém operačním programu politiky soudržnosti pro nové období by měly být 4 hlavní tematické cíle. Všechny tematické cíle jsou obsaženy v EPC1303 (2013), zde zestručněno – výzkum (1), informační technologie (2), konkurenceschopnost menších podniků a také podniků v zemědělství (3), nízkouhlíkové hospodářství (4), přizpůsobení se změně klimatu (5), životní prostředí (6), udržitelná doprava (7), zaměstnanost (8), sociální začleňování (9), vzdělávání (10), veřejné orgány (11). Operační programy se skládají z prioritních os. Prioritní osy budou

odpovídat tematickým cílům a budou zahrnovat jednu nebo několik investičních priorit příslušných k daným tematickým cílům podle EPC1301 (2013). Investiční priority určitým způsobem tematické cíle zužují a zpřesňují. Evropská komise a její kontrolní orgány budou klást důraz na monitoring operačních programů a jejich projektů a na výsledky – EPC1301 (2013). Proces přípravy operačních programů probíhá souběžně na úrovni EU a na národní úrovni.

3.1.Přeshraniční spolupráce

Evropský parlament a Komise, i jednotlivé členské státy, podpořily pokračování přeshraniční spolupráce v podobě 59 (v tom 8 nových) operačních programů přeshraniční spolupráce (OPPS) ve všech přeshraničních oblastech EU. Projekty operačních programů přeshraniční spolupráce budou, mimo jiné, opět posuzovány podle 4 kritérií – společná příprava, společná realizace, společný personál, společné financování. V novém období bude třeba splnit alespoň 3 kritéria (v minulém období stačila 2) – EPC1301 (2013). V tomto nařízení jsou u každé priority definovány indikátory, které bude třeba u projektů dokladovat. V každém projektu bude opět vedoucí partner z jedné strany hranice a alespoň jeden další partner z druhé strany hranice – Šourek (2013). Nově budou moci být žadateli i podnikatelé (ve vybraných prioritách) – OPRČ2020 (2014).

V případě České republiky došlo v novém období ke snížení prostředků na přeshraniční spolupráci z 0,35 mld. eur na 0,30 mld. eur, což je asi 14% snížení. Výše dotace z EFRR bude činit max. 85% z celkových způsobilých výdajů na každý projekt – viz OPRČ2020 (2014). Nejvíce prostředků opět směřuje do česko-polské přeshraniční oblasti. OPPS Česká republika – Rakousko bude mít k dispozici 0,097 mld. eur z prostředků EFRR (z toho pro ČR to bude 0,060 mld. eur). Konečná podoba programu bude schválena Evropskou komisí až v druhé polovině roku 2014, takže sběr projektů začne pravděpodobně začátkem roku 2015. Návrh OPPS Česká republika – Rakousko obsahuje následující 4 tematické cíle – 1, 6, 10 a 11 – viz EPC1303 (2013). V rámci těchto tematických cílů by měly být podporovány následující investiční priority a aktivity – rozvoj společných výzkumných zařízení a jejich vybavení a zavádění inovací ve výrobě (tematický cíl 1), zachování, ochrana a propagace přírodního a životního prostředí a kulturního dědictví v podobě vypracovávání studií, rekonstrukcí či podpory turistické infrastruktury toto prostředí a dědictví zpřístupňující (také podpora ekologické stability, vodního hospodaření, odpadového hospodářství, ... – tematický cíl 6), rozvoj vzdělávání pro specifické potřeby přeshraniční oblasti (tematický cíl 10), zlepšování veřejné správy a spolupráce mezi občany a institucemi (tematický cíl 11) – kráceno, podrobnosti v OPRČ2020 (2014).

Také euroregiony v česko-rakouském přeshraničí čekají na schválení návrhu operačního programu přeshraniční spolupráce. Prostřednictvím euroregionů by měly být podporovány "malé" projekty zaměřené na ochranu, tvorbu a využívání přírodního a kulturního bohatství, možná i aktivity v oblasti vzdělávání. Jednotlivé „malé“ projekty budou moci získat dotaci 20–60 tisíc eur.

Ještě k nástrojům předvstupní pomoci (NPP) pro nové období. Kandidátské státy dnes leží především v jihovýchodní Evropě, kde vznikly rozpadem bývalé Jugoslávie – Srbsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora a Makedonie, dále je zde Albánie. Dlouholetým zájemcem o vstup do EU je Turecko. NPP bude v období 2014–2020 celkem 6 a realizuje se v nich, mimo jiné, přeshraniční spolupráce na maďarsko-srbských (1), rumunsko-srbských (2) a kypersko-tureckých (3) hranicích a přeshraniční spolupráce Chorvatska (4), Bulharska (5) a Řecka (6) s kandidátskými státy. Zpracováno podle EC (2012a,b).

3.2.Nadnárodní a meziregionální spolupráce

Evropský parlament a Komise plánují pro nové období pokračování, transformaci nebo zahájení celkem 14 operačních programů nadnárodní spolupráce – viz kap. 5 a EC (2012a,b). Pokračovat bude Operační program Střední Evropa, kterého se Česká republika znovu účastní. Novým účastníkem programu je Chorvatsko. Priority programu jsou uvedeny v kap. 5. Program je řízen z Vídně. Nově se Česká republika zúčastní transformovaného Operačního programu nadnárodní spolupráce Podunají. Budou zde spolupracovat státy povodí Dunaje – ČR, Slovensko, Maďarsko, Rakousko, Slovensko, Bavorsko, Bádensko-Württembersko, z novějších států EU pak Rumunsko, Bulharsko a Chorvatsko, a ze států, které usilují o vstup do EU pak Bosna, Černá Hora, Srbsko, Moldavsko a také regiony jihozápadní Ukrajiny nacházející se v povodí Dunaje a Dněstru. Prioritami programu bude např. ochrana přírodního prostředí povodí Dunaje, zejména ekosystémů toků a niv, zmírnění znečištění vod Dunaje a přítoků, zlepšení dopravy na Dunaji a jeho přítocích, ale také řešení vybraných ekonomických problémů – viz kap. 5. Řídící orgán bude sídlit v Budapešti.

V meziregionální spolupráci bude na dřívější Operační program Interreg 4C navazovat Operační program Interreg Europe. Kromě států EU se ho opět účastní také Švýcarsko a Norsko. Znovu půjde o podporu vzájemného učení mezi veřejnými institucemi a institucemi veřejné správy z různých států. Řídící orgán sídlí ve francouzském Lille. V projektech bude možné vybrat všechny tematické cíle politiky soudržnosti v podobě výměny zkušeností s jejich naplňováním, také může jít o analýzy trendů regionálního rozvoje prostřednictvím studií. V programovacím období 2014–2020 budou pokračovat všechny tři „síťové“ operační programy zařaditelné do meziregionální spolupráce. V novém období ponesou název INTERACT III, ESPON 2020 a URBACT 2014–2020. V organizaci těchto programů nedojde k zásadním změnám, pouze se upravují některé oblasti podpory.

4. Kritika Evropské územní spolupráce ze sociálně geografických pozic (vybrané aspekty)

4.1. Přeshraniční spolupráce na úrovni celé EU

V období 2014–2020 bude obnoveno 47 operačních programů přeshraniční spolupráce pro stejný počet přeshraničních oblastí mezi státy EU, i na vnější hranici EU. Pokračovat bude také zvláštní Operační program Peace pro přeshraniční oblast mezi Severním Irskem a Irskou republikou, kde je mnohaleté napětí. Další 3 operační programy přeshraniční spolupráce budou vytvořeny pro 3 nové přeshraniční oblasti mezi státy EU, které ale vznikly po sloučení či transformaci dřívějších přeshraničních oblastí. Vznikne také 8 úplně nových operačních programů přeshraniční spolupráce pro 3 nově vzniklé vnitro-unijní přeshraniční oblasti na slovinsko-chorvatské, maďarsko-chorvatské a italsko-chorvatské (mořské) hranici, a to díky vstupu Chorvatska do EU a pro 5 zvláštních přeshraničních oblastí nacházejících se především u zámořských ostrovů Francie. Celkem bude tedy v období 2014–2020 vyhlášeno 59 operačních programů a přeshraničních oblastí přeshraniční spolupráce v rámci EÚS – EC (2012ab).

Ve starší severozápadní části EU, jsou vymezeny přeshraniční oblasti (s příslušnými operačními programy) i na rozhraní 3 či 4 států, někdy dokonce v podobě euroregionů. V novější, východní a jihovýchodní částí EU, se přeshraniční oblasti (a pro ně vytvořené operační programy) vází na úseky státních hranic mezi dvěma státy. Velmi rozdílná je délka přeshraničních oblastí a tudíž i jejich plocha i jejich počet obyvatel. Zvláštností jsou přeshraniční oblasti s mořem (mezi spolupracujícími regiony leží moře, mořský záliv či průliv). Tyto oblasti ale bývají navíc součástí přímořských regionů nadnárodní spolupráce v EU (např. v prostoru Baltského moře a jeho

okolní pevniny). Velmi rozdílné délky a různá geografická pojetí přeshraničních oblastí vnáší do přeshraniční spolupráce EU určitou nesystémovost.

Přihraniční regiony úrovně NUTS3, ze kterých se jednotlivé přeshraniční oblasti skládají, mají v jednotlivých státech EU poměrně rozdílnou plochu (a populační velikost). Je to dáno tradicí územního uspořádání administrativních regionů na jednotlivých hierarchických úrovních v těchto státech. Plošně rozsáhlé jsou přihraniční a další regiony úrovně NUTS3 ve Španělsku, Švédsku, v pobaltských státech nebo v Polsku, několikrát menší jsou tyto regiony v Německu, státech Beneluxu, v Rakousku i v Itálii (data viz Eurostat 2007). Výsledkem je pak nestejná šíře přeshraničních oblastí na mapě EU i nestejná šíře jednotlivých přihraničí vytvářejících přeshraniční oblasti. Evropská unie tento problém rozdílné šíře přihraničí na protilehlých stranách hranice někde řešila tak, že tam, kde bylo přihraničí úzké, resp. přihraniční regiony malé, povolila připojení dalšího pásu regionů k pásu regionů, který se hranice dotýkal – např. v německém či rakouském přihraničí.

Při pohledu na mapu přeshraničních oblastí EU je patrný další geografický problém – rozdílná míra pokrytí jednotlivých států EU přihraničními regiony vymezenými pro potřeby přeshraniční spolupráce EU. Plošně malé státy EU, zvláště pokud mají plochou rozsáhlejší regiony úrovně NUTS3, jsou zcela nebo téměř pokryty přihraničními regiony – úplně Estonsko, Lotyšsko, Slovensko, z velké části Litva, Česká republika, Rakousko a kupodivu také Švédsko. Španělsko, Francie nebo Německo mají naopak takto pokrytou jen malou část svého území. Pokrytí závisí také na tvaru státního území. Z toho všeho pak vyplývá poměrně významný problém při přerozdělování prostředků určených na přeshraniční spolupráci mezi jednotlivé státy EU – plošně malé státy a/nebo státy s velkými přihraničními regiony dosáhnou na větší díl těchto prostředků, než státy, které jsou na tom opačně. Takovéto přerozdělování prostředků na přeshraniční spolupráci jednotlivým státům má ale na druhou stranu svoji logiku. Právě u malých států Pobaltí, Střední Evropy a Jihovýchodní Evropy je třeba přeshraniční spolupráci více podpořit, neboť právě zde se nacházejí rozhraní států, kde bylo v dávné či nedávné minulosti napětí či nerovnováha. Navíc touto částí Evropy donedávna procházela málo propustná hranice mezi Východem a Západem, hranice dvou tehdy odlišných světů, která stále hraje určitou roli v současných přeshraničních vztazích.

V EU se diskutuje se o tom, zda podpořit přeshraniční spolupráci v těch přeshraničních oblastech, kde je slabá, problematická, nebo kde jí brání fyzicko-geografické bariéry. Většina odborníků toto upřednostňování odmítá, neboť se domnívá, že je třeba dále podporovat přeshraniční spolupráci i tam, kde je silná a kde už má tradici (např. mezi státy Severozápadní Evropy – Princen, et al. 2014). Důvodem je také skutečnost, že v těchto „přeshraničích“ postupně vznikl nový a pozoruhodný prvek (zóna), který už není tolik jednosměrně ovlivňován ze vzdálených vnitrozemských center a který profituje z toho, že zkušenosti a poznatky z obou stran hranic se zde mohou vzájemně doplňovat a integrovat, což stimuluje rozvoj. V této souvislosti upozorňují na analogii s biogeografickým a krajinně-ekologickým konceptem ekotonu – pásu na rozhraní mezi dvěma vyhraněnými vegetačními formacemi (např. mezi lesem a loukou). Ekotony jsou ve srovnání se svým okolím druhově bohatší, neboť hostí druhy jedné i druhé stýkající se vegetační formace a navíc druhy specializující se právě na prostředí ekotonu.

Utváření a podpora relativně autonomních a sociálně a hospodářsky dobře se rozvíjejících přeshraničních oblastí je ale v určitém rozporu s konceptem sociálně-geografické (resp. územně-administrativní) hierarchicky uspořádané regionalizace území, založené na spádu do středisek regionů vyšší úrovně, která leží mimo pohraničí a jsou také středisky rozvoje. O rostoucí vyspělosti a autonomii některých přeshraničních oblastí a euroregionů EU píše Chilla, Evrard, Schulz (2012) nebo Sousa (2013). Tak daleko ještě vývoj v přeshraničních oblastech České

republiky nedospěl, navíc je zde existence pohraničních pohoří a také jazykové bariéry na česko-německé a česko-rakouské hranici. Určité projevy skutečné přeshraniční kooperace autor zaznamenal v prostoru souměstí České Velenice – Gmünd, kde dochází k propojování technické infrastruktury a do určité míry i školství a zdravotnictví přes hranici.

Zajímavá situace v přeshraniční spolupráci nastává tam, kde v pohraničí jednoho ze států žije národnostní menšina, která národnostně „přísluší“ ke státu na druhé straně hranice - např. v Jižním Tyrolsku, Alsasku či Lotrinsku a zvláštním způsobem rovněž v Severním Irsku (zde se uskutečňuje zvláštní Operační program přeshraniční spolupráce Peace). V České republice máme na Těšínsku polskou národnostní menšinu. V posledních desetiletích zde větší národnostní problémy nejsou, čeští občané polské národnosti výrazně napomáhají česko-polské přeshraniční spolupráci a mezistátní vzájemnosti. Poněkud komplikovanější bude asi z národnostního hlediska a z pohledu Slovenska slovensko-maďarská přeshraniční spolupráce. To jsou ale záležitosti, které musí prověřit výzkum.

4.2. Přeshraniční spolupráce v přeshraničních oblastech České republiky

Popisu a hodnocení přeshraniční spolupráce v česko-polském, česko-saském, česko-bavorském, česko-rakouském a česko-slovenském přeshraničí na bázi programů a projektů podporovaných EU se věnovala řada článků a vysokoškolských kvalifikačních prací. Pozornost byla zacílena na jednotlivé přeshraniční oblasti, příhraniční regiony nebo na euroregiony (např. Dokoupil 2001, Fňukal, Kladiivo, Toušek 2007, Husák 2010). Sledovala se alokace a způsob využití prostředků z příslušných operačních programů přeshraniční spolupráce, sociologicky laděné práce věnovaly pozornost aktérům a vnímání přeshraniční spolupráce (Zich 1999), vytvářely se také typologie euroregionů, přeshraničních oblastí a úseků těchto oblastí.

Určitou bariérou přeshraniční spolupráce je existence hraničních pohoří po obvodu České republiky, která jsou členitá, zalesněná a do značné míry vylidněná (také díky vysídlení německého obyvatelstva po druhé světové válce). Tato pohoří jsou prostupná v průsmycích, kudy vedou významnější komunikace. Pouze v úseku mezi Krnovem a Českým Těšínem, podél státní hranice na jihovýchodní Moravě, částečně i na vitorazsko-waldviertelské hranici a v severočeských a severomoravských výběžcích státního území, nejsou pohoří a sídelní struktura je zde kontinuální. Nicméně pro evropskou přeshraniční spolupráci vymezené příhraničí prostřednictvím českých krajů dotýkajících se státní hranice (+ Vysočina) je velmi široké, zahrnuje také nižší a zalidněnější prostory se středisky krajů za pohraničními pohořími.

Příhraničí České republiky, do kterého náleží celá Morava a velká většina území Čech, je ale až příliš rozsáhlé. Podporovat přeshraniční spolupráci obcí a měst ležících například v horním Posázaví, pardubickém Polabí nebo na Dražanské vysočině, je v prostředí České republiky poněkud zvláštní. Pro přeshraniční spolupráci České republiky ustanovené euroregiony, i když nejsou vnitřně ani vzájemně dostatečně územně spojené, jsou svým vymezením vhodnější, neboť pokrývají především okresy dotýkající se státní hranice.

V rámci České republiky bývá nejlépe hodnocena přeshraniční spolupráce v česko-saské a česko-polské přeshraniční oblasti. Přímé přeshraniční kontakty podpořené "malými" projekty zde realizují především obce a mikroregiony v blízkosti státní hranice prostřednictvím euroregionů. Finančně náročnější a rozsáhlejší projekty přeshraniční spolupráce pak uskutečňují především okresní a krajská města a krajské úřady. Sociálně-geografická analýza konkrétních forem, rozsahů a intenzit přeshraniční spolupráce v jednotlivých přeshraničních oblastech a euroregionech České republiky by vyžadovala hlubší a podrobnou analýzou tvrdých dat a

vyhodnocení dotazování aktérů této spolupráce. To je mimo možnosti a zaměření tohoto příspěvku.

4.3. Nadnárodní a meziregionální spolupráce

Podle EC (2012a,b) vychází prostorové uspořádání regionů nadnárodní spolupráce pro období 2014–2020 z předchozího uspořádání a bude následující: Atlantická oblast (1; pobřežní regiony Atlantiku na západě Evropy); Severozápadní Evropa (2; IR, VB, Benelux, sever FR, severozápad NĚ); Severní moře (3; pobřežní regiony tohoto moře); původně Severní periferie, nyní nový název – Arktida a Sever (4; regiony na severu IR, VB, ŠV a FI); Region Baltského moře (5; pobřežní regiony tohoto moře, v tom ale celé PL, DÁ, ŠV a FI); Jihozápadní Evropa (6; ŠP, PO, jihozápad FR); Alpický prostor (7; dílčí regiony Alp, v tom celé RA a Slovinsko); Střední Evropa (8; viz kap. 3 a 4); Středozeří (9; pobřežní regiony severní části Středozeřího moře, v tom celé Slovinsko, CH a ŘE); původně Jihovýchodní Evropa, nyní transformace na Podunají (10; viz kap. 4); původně region Azory + Madeira + Kanárské ostrovy (XX) byl včleněn do regionu Jihozápadní Evropa; málo zalidněné a pevninou malé regiony neevropských ostrovů, které zůstaly součástí evropských států, jsou v regionech – Indický oceán (11) a Karibská oblast (12); od období 2014–2020 bude nově vytvořen region nadnárodní spolupráce Jihovýchodní brána (13; pobřežní regiony jihovýchodní části Středozeří, v tom také východ IT, Slovinsko, CH, KY, MA, ŘE) a jihoamerický region Guyajanská plošina (14; Francouzská Guyana). Kartografické vyjádření regionů nadnárodní spolupráce lze nalézt v Dühr, Stead, Zonneveld (2007).

Takovéto prostorové uspořádání regionů nadnárodní spolupráce vytváří množství překryvů, takže výsledkem je stav, kdy některé regiony úrovně NUTS2, i celé státy, jsou pouze v jednom nebo dvou regionech nadnárodní spolupráce a některé až v pěti těchto regionech. Zatímco celé Bulharsko a pobaltské státy budou v novém období pouze v jednom takovém regionu, celá Česká republika a Slovensko ve dvou (Střední Evropa, Podunají), celé Rakousko ve třech (ale Korutany a Štýrsko ve čtyřech), severní Skotsko a některé regiony severovýchodní Itálie ve čtyřech, celé Slovinsko pak v pěti regionech nadnárodní spolupráce. To je nepoměr, který je výsledkem iniciativ, lobbingu a pasivity jednotlivých států EU. Ostrovní a málo významné neevropské regiony nadregionální spolupráce s malým počtem obyvatel (ve francouzských Antilách, kolem Réunionu, ...) nejsou rovnocenné ostatním regionům tohoto druhu. Jde zde hlavně o zájmy a potřeby Francie. Na druhou stranu mohou být tyto regiony odrazovým můstkem spolupráce EU s neevropskými státy v okolí těchto ostrovů.

Region nadnárodní spolupráce Střední Evropa není úplně shodný se Střední Evropou, neboť zahrnuje také dílčí regiony severní Itálie či Chorvatsko, i spolupracující regiony západní Ukrajiny, tedy území, která geografové běžně do Střední Evropy nezahrnují. Ovšem geopolitické zájmy a politicko-geografické představy některých států, jejich představitelů, tímto způsobem poněkud upravují geografy i běžnou populaci uznávané regionálně-geografické uspořádání Evropy. Do určité míry akceptovatelné je rozčlenění Německa na část středoevropskou (jih a východ) a část severozápadoevropskou. I ohraničení dalších regionů by si zasloužilo diskusi.

Na začátku května 2014 ještě nebylo schváleno rozčlenění prostředků na jednotlivé operační programy nadnárodní spolupráce pro období 2014c2020. Nebylo známo, zda se podíl prostředků uvolněných na jednotlivé programy bude odvíjet od rozlohy, či počtu obyvatel regionů nadnárodní spolupráce a jak budou tyto prostředky přerozdělovány jednotlivým státům a jejich regionům úrovně NUTS2 uvnitř regionů nadnárodní spolupráce. K dispozici jsou ale návrhy tematických cílů a priorit pro většinu operačních programů nadnárodní spolupráce. Je tedy možné

zvažovat, zda jsou navrhované priority nadnárodní spolupráce v souladu se specifickými vlastnostmi či potřebami příslušných regionů nadnárodní spolupráce.

Jakou specifickou charakteristiku Střední Evropy je třeba chránit a rozvíjet, a co je jejím problémem, který je třeba nadnárodní spoluprací řešit? Mohlo by jít o podporu koexistence a prolínání zdejších vyhraněných národních kultur, o ochranu hodnotného a rozmanitého kulturního a krajinného dědictví. Stále zde přetrvávají „vzpomínky“ na dřívější germanizační snahy ze strany Rakouské monarchie, Pruska a později Německa, ale také na nedávné uplatňování vlivu Ruska, resp. Sovětského Svazu. Ještě úplně nezmizelo rozhraní mezi bývalým Západem a Východem. Střední Evropou také prochází evropské rozvodí s hydrologickými dopady – Střední Evropa je „střechou“ Evropy, ze které odtéká voda do Baltského, Severního, Jaderského a Černého moře. Návrh operačního programu nadnárodní spolupráce Střední Evropa (EU-CE 2013) obsahuje 4 tematické cíle (prioritní osy) uspořádané do 10 priorit. Pouze jedna priorita odpovídá jedné z výše uvedených charakteristik Střední Evropy – hodnotné kulturní dědictví a potřeba jeho společné ochrany. Ovšem další priority již nejsou pro Střední Evropu specifické, neboť bývají běžnou součástí národních operačních programů pro cíl Investice pro růst a zaměstnanost, na které půjde 97,25% z prostředků určených na politiku soudržnosti. Jde o tyto priority – podpora inovací, podnikání, energetické účinnosti a obnovitelných zdrojů energie, zlepšování životního prostředí, veřejné dopravy v městských oblastech a regionální osobní dopravy, ekologizace nákladní dopravy.

Region nadnárodní spolupráce Podunají vznikl transformací regionu Jihovýchodní Evropa. Měl by zahrnovat ty státy a jejich regiony, které spadají do povodí Dunaje (kap. 4). Součástí Podunají by proto asi neměly být Čechy, Černá Hora, jižní Bulharsko či ukrajinské regiony v povodí Dněstru. Pokud by se ale vážně uvažovalo o výstavbě průplavu mezi Odrou, Labem a Dunajem, potom je zapojení Čech do spolupráce v Podunají ospravedlnitelné. Příslušný operační program bude usilovat o zlepšení splavnosti Dunaje a jeho přítoků, o lepší využití jejich hydroenergetického potenciálu, o ochranu podzemních a povrchových vod před znečištěním, o protipovodňovou ochranu, či o ochranu ekosystémů vod a mokřadů. Navrhována jsou ale ještě témata další, která nevycházejí z toho, na základě čeho byl region vymezen – podpora silniční a železniční dopravy, vzdělávání, výzkumu, sociálního začleňování, cestovního ruchu.

Složku Evropské územní spolupráce, označovanou jako meziregionální spolupráce, není nutné podrobovat kritice z geografických pozic, neboť její geografický projev je nahodilý.

Závěr

I když je cíl Evropská územní spolupráce (EÚS) v současnosti jedním ze dvou cílů politiky soudržnosti EU (druhým cílem je cíl Investice pro růst a zaměstnanost) a zdůrazňuje se jeho význam a popularita, je ve srovnání se zmíněným druhým cílem "Popelkou", neboť poměr prostředků uvolňovaných na tyto 2 cíle činí 2,75% : 97,25%. Medeiros (2009) spočítal, že v přeshraničních oblastech, vymezených pro podporu přeshraniční spolupráce EU, žilo 41% obyvatel EU a tyto oblasti zabíraly 60% rozlohy EU (rok 2009, v současnosti to bude ještě o něco více). Také mnozí další autoři poukazují na uvedené nepoměry. Je třeba ale vidět, že do příhraničních regionů mohou směřovat také podpory ze standardní regionální politiky EU, z cíle Investice pro růst a zaměstnanost, z jeho operačních programů a že tak vlastně operační programy přeshraniční spolupráce v příhraničí určitým způsobem navyšují nabídku možností podpory z fondů EU.

Zda se skutečně v přeshraničních oblastech EU vytvářejí relativně autonomní přeshraniční regiony, které stojí do určité míry mimo národní systémy regionů a které rozrůžňují mozaiku regionů EU, je zajímavou otázkou pro geografický, sociologický a politologický výzkum. Sousa

(2013) a další "západní" autoři vyjadřují obavu, zda tento proces neoslabuje národní státy a nepřispívá k překreslování politické mapy Evropy. Poznatky z postsocialistických států střední, jihovýchodní a baltské Evropy tuto obavu zatím nepotvrzují.

Použité zdroje:

[1] ANDERSON, J., O'DOWD, L. (1999): *Borders, border regions and territoriality: contradictory meanings, changing significance*. *Regionals Studies*, 33(7):593–604.

BRANDA, P. (2009): Euroregiony v České republice – komparativní analýza. *Současná Evropa*, 2009 (1): 71–101.

[2] CHILLA, T., EVRARD, E., SCHULZ, Ch. (2012): *On the territoriality of cross-border cooperation: "Institutional mapping" in a multi-level context*. *European Planning Studies*, 20(6):961–980.

[3] DOKOUPIL, J. (2001): *Přeshraniční spolupráce jako součást regionálního rozvoje česko-bavorského pohraničí*. *Geografie/Sborník ČGS*, 106(4):270–279.

[4] DÜHR, S., STEAD, D., ZONNEVELD, W. (2007): *The Europeanization of spatial planning through territorial cooperation. Planning Practice & Research, Special issue: The Europeanization of spatial planning through territorial cooperation*, 22(3): 291-307.

[5] EC (2011): *European territorial cooperation building bridges between people*. *European Union, European Commission, Directorate-General for Regional Policy, Brussels*, 152 p.

[6] EC611 (2011): *Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on specific provisions for the support from the European Regional Development Fund to the European territorial cooperation goal*. COM(2011) 611, Brussels, European Commission, 36 p.

[7] EC (2012a): Ref. Ares (2012)1516801, *Annex 1 – Proposal for 2014–2020 Programmes*. 18/12/2012, Brussels, European Commission, 15 p.

[8] EC (2012b): Ref. Ares (2012)1516801. *Annex 2 – Participation of member states in transnational and cross-border cooperation programmes*. 18/12/2012, Brussels, European Commission, 4 p.

[9] EPC1082 (2006): *Regulation (EC) No 1082/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on a European grouping of territorial cooperation (EGTC)*. *Official Journal of the European Union*, L 210/19. (novelizace jako Regulation (EC) No 1302/2013)

[10] EPC1299 (2013): *Regulation (EC) No 1299/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on specific provisions for the support from the European Regional Development Fund to the European territorial cooperation goal*. *Official Journal of the European Union*, L 347/259.

[11] EPC1301 (2013): *Regulation (EC) No 1301/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Regional Development Fund and on specific provisions concerning the Investment for growth and jobs goal and repealing Regulation (EC) No 1080/2006*. *Official Journal of the European Union*, L 347/289.

[12] EPC1303 (2013): *Regulation (EC) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional*

Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006. Official Journal of the European Union, L 347/320.

[13] EU-CE (2013): *Central Europe Programme 2020. Main inputs collected through partner dialogues.* Vienna: Central Europe Managing Authority, 123 p.

[14] EUC306/01 (2007): *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. Official Journal of the European Union, Vol. 50, 17 December 2007, 2007/C 306/01.*

[15] EUROSTAT (2007): *Regions in the European Union. Nomenclature of territorial units for statistics. NUTS 2006/EU-27.* Brussels: Eurostat - Methodologies and working papers, 156 p.

[16] FŇUKAL, M., KLADIVO, P., TOUŠEK, V. (2007): *Zaměření přeshraniční spolupráce s polskými a slovenskými regiony v novém plánovacím období Evropské unie 2007–2013.* In: Klímová, V. (ed.): *X. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách.* Sborník příspěvků z kolokvia v Pavlově 20.–22. června 2007. Brno: Masarykova univerzita, s.177–185.

[17] HARGUINDÉGUY, J.B., HAYWARD, K. (2012): *The institutionalization of the European internal cross-border co-operation policy: A first appraisal.* European Planning Studies, 22(1):184–203.

[18] HUSÁK, J. (2010): *Regional policy of the European Communities and cross-border cooperation within the South Bohemia Region.* Agricultural Economics–Czech, 56(6):292–300.

[19] JETMAR, M. (2007): *Meziregionální a přeshraniční spolupráce v cestovním ruchu.* Praha, Institut pro výzkum a vzdělávání, o.p.s., 105 s.

[20] KATSIKIS, I., FRAGIDIS, G., PASCHALOUDI, D. (2012): *Cross border collaboration: A network analysis of the bilateral collaborative projects in the case of Greece and Bulgaria. Paper for the 52nd European Congress of the Regional Science Association International "Regions in Motion: Breaking the Path", 21th – 25th August 2012, Bratislava, Slovakia.*

<http://www-sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa12/e120821aFinal00864.pdf>

[21] KRAMSCH, O., HOOPER, B. (2004). *Introduction.* In: Kramsch, O., Hooper, B. (eds.): *Cross-border governance in the European Union*, London: Routledge, pp. 1–21.

[22] LAVENEX, S. (2008): *A governance perspective on the European neighbourhood policy: integration beyond conditionality?* Journal of European Public Policy, 15(6):938–955.

[23] MEDEIROS, E. (2009): *Cross-border cooperation in EU regional policy: a fair deal?* Lisboa, Universidade de Lisboa, 31 p.

http://ww3.fl.ul.pt/pessoais/Eduardo_Medeiros/docs/PUB_PAP_EM_CBC_EU_Regional_Policy.pdf

[24] MMR (2014): *Rozdělení prostředků fondů EU mezi cíle politiky HSS v období 2007–2013.* Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, webové stránky, 18.4.2014.

<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Informace-o-fondech-EU>

- [25] NELLES, J. (2012): *European Urban and Regional Studies*. sagepub.com Published online before print [1] March 13, 2012, doi: 10.1177/0969776411431103 Political rescaling and metropolitan governance in cross-border regions: comparing the cross-border metropolitan areas of Lille and Luxembourg. *European Urban and Regional Studies*, 21(1):104–122.
- [26] OPRČ2020 (2014): *Návrh operačního programu přeshraniční spolupráce Rakousko – Česká republika 2014 –2020*. St. Pölten, Amt der Niederösterreichischen Landesregierung, nestránkováno.
http://www.at-cz.eu/at-cz/cz/8_2014-2020.php
- [27] PERKMANN, M. (1999): *Building governance institutions across European borders*. *Regional Studies*, 33(7):657–667.
- [28] PERKMANN, M. (2003): Cross-border regions in Europe significance and drivers of regional cross-border co-operation. *European Urban and Regional Studies*, 10(2):153–171. Published online before print March 18, 2014, doi: 10.1177/0969776414522082 Princen, S., Geuijen, K.,
- [29] CANDEL, J., FOLGERTS, O., HOOIJER, R. (2014): *Establishing cross-border co-operation between professional organizations: Police, fire brigades and emergency health services in Dutch border regions*. *European Urban and Regional Studies*, published online before print March 18, 2014, doi: 10.1177/0969776414522082.
- [30] SARMIENTO-MIRWALDT, K., ROMAN-KAMPHAUS, U. (2013): *Cross-border cooperation in Central Europe: A comparison of culture and policy effectiveness in the Polish–German and Polish–Slovak border regions*. *Europe-Asia Studies*, 65(8):1621–1641.
- [31] SCOTT, J.W., LIIKANEN, I. (2010): *Civil society and the ‘neighbourhood’ – Europeanization through cross- border cooperation? Journal of European Integration, special issue: „European neighbourhood through civil society networks? Policies, practices and perceptions”*, 32(5): 423–438.
- [32] SCHABHÜSER, B. (1993): *Grenzregionen in Europa. Zu ihrer derzeitigen Bedeutung in Raumforschung und Raumordnungspolitik*. *Informationen zur Raumentwicklung*, 9(10):655–668.
- [33] SOUSA, L. de (2013): *Understanding European cross-border cooperation: A framework for analysis*. *Journal of European Integration*, 35(6):669–687.
- [34] SVENSSON, S. (2013): *Forget the policy gap: why local governments really decide to take part in cross-border cooperation initiatives in Europe*. *Eurasian Geography and Economics*, 54(4):409–422.
- [35] ŠOUREK, V. (2010): *Evropská územní spolupráce*. *Urbanismus a územní rozvoj*, 13 (2):6–8.
- [36] ŠOUREK, V. (2013): *Příprava operačních programů přeshraniční spolupráce 2014–2020*. *Urbanismus a územní rozvoj*, 16 (2):8–9.
- [37] ŠTĚRBOVÁ, V. (2006): *Vliv Regionální rozvojové agentury jižní Moravy na implementaci Phare CBC*. Bakalářská práce. Brno, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, 38 s.

[38] VEEMAA, J. (2012): *Internationalizing the spatial identity of cross-border cooperation*. European Planning Studies, 20(10):1647–1666.

[39] ZICH, F. (1999): *Některé aspekty národní identity a současných integračních procesů*. Sociológia/Sociology - Slovak Sociological Review, 31(5):441–458.